

Skrifstofa sveitarfélaga, stafrænna innviða og byggðamála

Norðurlandi vestra, 18. ágúst 2026

Efni: Umsögn stjórnar SSNV um Hvítbók um byggðamál

Stjórn Samtaka sveitarfélaga á Norðurlandi vestra (SSNV) fagnar því að í hvítbókinni sé lögð áhersla á fjölbreytileika byggðarlaga, samfélagslega seiglu, búsetufrelsi og mikilvægi frumkvæðis, þekkingar og forgangsroðunar heimafélks. Jákvætt er einnig að horft sé sérstaklega til ólíkra þarfa íbúa dreifðra byggða og að stefnt sé að samþættingu byggða-, samgöngu-, fjarskipta- og sveitarstjórnarmála.

Stjórn SSNV tekur jafnframt undir meginathugasemdir Þórodds Bjarnasonar, prófessors í félagsfræði, í umsögn hans um hvítbókina, einkum um minnkandi hlutverk landshlutasamtaka í framkvæmd byggðaáætlunar og svæðisbundnum stuðningi við atvinnustarfsemi. Þar birtist grundvallarósamræmi: í stefnumörkuninni er lögð rík áhersla á staðbundið frumkvæði og dreifingu ábyrgðar en í verkefnaskipan og fjármögnun er vægi landshlutanna skert og miðlæg framkvæmd styrkt.

Að mati stjórnar SSNV þarf að leiðrétta þetta ósamræmi. Byggðastefna verður ekki árangursrík nema ákvarðanir séu teknar í nánu samstarfi við þau svæði sem aðgerðirnar eiga að þjóna og þeim aðilum sem bera framkvæmdina uppi sé tryggt raunhæft og fyrirsjáanlegt fjármagn.

Sóknaráætlanir landshluta og samningar um atvinnuráðgjöf hafa á undanförunum árum byggt upp svæðisbundna getu til stefnumótunar, verkefnaþróunar og þjónustu við fyrirtæki, frumkvöðla, menningarlíf og sveitarfélög. Á Norðurlandi vestra er þessi starfsemi samofin: starfsfólk SSNV býr yfir staðarþekkingu, tengslaneti og yfirsýn sem gerir því kleift að greina þarfir snemma, tengja saman aðila og fylgja verkefnum eftir frá hugmynd til framkvæmdar.

Í fyrri byggðastefnu komu landshlutasamtök með skýrari hætti að frumkvöðlastuðningi, atvinnuráðgjöf og svæðisbundnum viðburðum. Í nýju hvítbókinni er atvinnuráðgjöf landshlutanna hins vegar vart sýnileg sem sjálfstæður þáttur byggðastefnunnar. Aðgerð B.1 gerir aðeins ráð fyrir tímabundnum stuðningi árin 2027–2028 við samstarfsverkefni tveggja eða fleiri stöðstofnana. Slík verkefni geta verið gagnleg en koma ekki í stað stöðugrar, staðbundinnar atvinnuráðgjafar og langtímauppbyggingar stöðkerfis í hverjum landshluta.

SSNV leggur því til að í byggðaáætlun verði beinlínis kveðið á um hlutverk landshlutasamtaka sem svæðisbundinna framkvæmdar- og samstarfsaðila ríkisins, meðal annars við sóknaráætlanir, atvinnuþróun, frumkvöðlastuðning, nýsköpun, alþjóðleg verkefni og eftirfylgni með byggðaáhrifum opinberrar stefnumótunar. Aðkoma þeirra þarf að byggjast á samningum, samþykki viðkomandi landshlutasamtaka og fullri fjármögnun. Hún má ekki leiða til nýrra eða aukinna stjórnsýsluverkefna án þess að fjármagn og mannaflí fylgi.

SSNV tekur sérstaklega undir áhyggjur þórodds af fyrirhugaðri skerðingu framlaga. Samkvæmt þeim samamburði sem settur er fram í umsögn hans verða framlög til sóknaráætlana skert um 27% og framlög til atvinnuþróunar um 15% á tímabilinu. Samanlögð skerðing til verkefna landshlutanna nemur rúmum milljarði króna.

Þessi forgangsröðun gengur gegn yfirlýstri áherslu hvítbókarinnar á frumkvæði heimafólks. Hún dregur úr getu landshlutanna til að móta og framkvæma verkefni út frá eigin aðstæðum, veikir samfellu í þjónustu við atvinnulífið og eykur hættu á að ákvarðanir og fjármunir færist frá svæðunum til miðlægra stofnana. Áhrifin verða hlutfallslega mest á fámönnum svæðum þar sem landshlutasamtök gegna lykilhlutverki í því að halda uppi sérfræðipækkingu og þróunarstarfi sem markaðurinn eða einstök sveitarfélög geta ekki staðið undir ein og sér.

SSNV mótmælir þessari skerðingu og kallar eftir því að framlög til sóknaráætlana og atvinnuþróunar verði að lágmarki tryggð að raungildi út gildistíma áætlunarinnar. Jafnframt þarf að endurskoða skiptingu fjármuna þannig að hún styðji við valddreifingu, staðbundna ákvarðanatöku og langtímauppbyggingu í öllum landshlutum. Sérstök samkeppnisframlög geta verið viðbót við grunnfjármögnun en mega ekki koma í hennar stað.

Opinber og óstaðbundin störf

SSNV styður að staðsetning nýrrar ríkisstarfsemi og breytingar á starfsemi ríkisstofnana verði metnar með tilliti til landsbyggðarinnar og að ríkisstörf verði almennt óstaðbundin þegar eðli þeirra leyfir. Orðalag um að „meta hvort“ starfsemi geti verið staðsett á landsbyggðinni er þó ekki nægilega skuldbindandi. Innleiða þarf formlegt byggðamat, rökstuðningsskyldu þegar starfsemi er staðsett á höfuðborgarsvæðinu og töluleg, landshlutaskipt markmið um fjölgun ríkisstarfa. Sérstaklega þarf að fjölga sérfræðistörfum á svæðum þar sem hlutfall opinberra starfa er lágt, þar á meðal á Norðurlandi vestra.

SSNV tekur undir að byggðastefna eigi ekki aðeins að færa landsbyggðinni aðgengi að gæðum stærri borgarsamfélaga heldur einnig að efla þau staðbundnu gæði og það hlutfallslega forskot sem byggðirnar búa yfir. Landbúnaður, sjávarútvegur, matvælaframleiðsla og ferðaþjónusta eru burðarásar á Norðurlandi vestra og þurfa að vera sýnilegri í framtíðarsýn, markmiðum og aðgerðum áætlunarinnar. Styðja þarf nýliðun, kynslóðaskipti, vöruþróun, markaðssókn og verðmætasköpun og tryggja að byggðatengdar aflaheimildir og heilsársferðaþjónusta fái skýra eftirfylgni.

SSNV telur hvítbókina vera gagnlegan stefnumótandi grunn en að eftirfarandi breytingar séu forsenda þess að byggðaaætlunin geti orðið raunhæft og áhrifaríkt stjórntæki:

- Hlutverk landshlutasamtaka í framkvæmd byggðaaætlunar, atvinnuráðgjöf og svæðisbundinni atvinnu- og nýsköpunarþróun verði skilgreint og styrkt.
- Fyrirhuguð skerðing framlaga til sóknaráætlana og atvinnuþróunar verði dregin til baka og framlög tryggð að lágmarki að raungildi út gildistíma áætlunarinnar.
- Fjármögnun, ábyrgð, tímasetning og mælanleg markmið liggi fyrir vegna hvernar aðgerðar áður en áætlunin verður samþykkt.
- Sett verði bindandi byggðamat og töluleg, landshlutaskipt markmið um fjölgun og dreifingu opinberra starfa.
- Staðbundin gæði og burðaratvinnugreinar landsbyggðarinnar, þar á meðal landbúnaður, sjávarútvegur, matvælaframleiðsla og ferðaþjónusta, fái skýrara vægi í markmiðum og aðgerðum.

Stjórn SSNV hvetur til þess að framangreind atriði verði tekin inn í þingsályktunartillögu um stefnumótandi byggðaaætlun 2027–2041 og fimm ára aðgerðaaætlun hennar.

F. h. stjórnar Samtaka sveitarfélaga á Norðurlandi vestra

Sveinbjörg Rut Pétursdóttir,
Framkvæmdastjóri